תרי חיטי בהדי הדדי דילמא אזלא חדא ויתבה בציריא דחברתה ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע רוחתא ואתי לידי חימוץ ואמר אביי לא ליחרוך איניש תרי שבולי בהדי הדדי דילמא נפקי מיא מהאי ובלע אידך ואתיא לידי חימוץ אמר לי׳ רבא א״ה אפילו חדא נמי דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא [א]אלא אמר רבא מי פירות נינהו [ב]ומי פירות אינן מחמיצין והדר ביה אביי מההיא דכל אגב מדלייהו לא מחמצי דאמר אביי האי חצבא דאבישנ׳ סחיפא שרי וזקיפא אסור רבא אמר אפילו זקיפא נמי שרי מי פירות נינהו ומי פירות אינן מחמיצין ת״ר [ג]אין לותתין [ד]שעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר׳ יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן [ה]אמר שמואל אין הלכה כר׳ יוסי א״ר חסדא אמר מר עוקבא [ג]לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן נתבקעות מאיליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא בדורא דבי בר חשו נתבקעו ממש אמר רבה בעל נפש לא ילתות מאי איריא בעל נפש אפילו כולי עלמא נמי דהא תניא אין לותתין שעורין בפסח הכי קאמר [ז]בעל נפש אפי׳ חיטין דשרירי לא ילתות א״ל ר״נ מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא דהא בי רב הונא לתתי ובי רבא בר אבין לתתי ורבא אמר אסור ללתות אלא הא דתניא אין לותתין שעורין בפסח שעורין הוא דלא הא חיטי שרי לא מיבעי׳ קאמר לא מיבעיא חיטין כיון דאית ביה ציריא עיילי בהו מיא אבל שערי דשיעי אימא שפיר דמי קמ״ל הדר אמר רבא [ח]מותר ללתות [ט]דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה ואי אפשר נקיה בלא לתיתה איתיביה רב פפא לרבא הקמחין והסלתות של נכרים של כפרים טהורים ושל כרכין טמאין דכפרים מ״ט לאו משום דלא לתתי וקא קרי ליה סולת תרגומא אקמחא בתר דנפיק אמר מ״ט לא אימא ליה מהא [י]דאמר רבי זירא אמר רב ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותם וקא קרי להו סולת הדר אמר רבא מצוה ללתות שנאמר [ו]ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי אי שימור דלישה שימור דלישה לאו שימור הוא דאמר רב הונא בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה באחרונה אין בראשונה לא מ״ט משום דלא עבד בהו שימור ולעביד ליה שימור מאפייה ואילך אלא לאו שמע מינה שימור מעיקרא בעינן וממאי דילמא שאני התם דבעידנא דנחית לשימור לא עבד לה שימור אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור הכי נמי דשימור דלישה הוי שימור ואפ״ה לא הדר ביה רבא דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצוה [ה]אלמא קסבר שימור מעיקרא מתחלתו ועד סופו בעינן מר בריה דרבינא

מנקטא

סרפי חיטי. גרעיני חיטין אלא חדא חדא חיטתא: דילמא אזיל חדא ויתבה בציריא דחברתה. בסדק של חברתה: דיקולא דמיא. כתימת המים: ציריא. סדק כמו (א) טיילא חריפא דמצרי זיקי דמסכת ע״ז (דף ל.): אי הכי אפילו חדא. שבולתא נמי לא ליחרוך: דילמא נפקי. מיא מחיטי דברישא חדא ובלעי חטים דאידך רישא: ה״ג והדר ביה אביי דכל אגב מדלייהו לא מחמעי. כל דרך נפילתם לא מחמעי: חצבא דאבישונא. כד שמייבשין בתוכו קליות בתנור: סחיפא שרי. אם פיו כפוי למטה שיהו המים הנפלטין מן הקלי על ידי חום האור זבין ויוצאין לחוץ שרי: וזקיפא. שיהא זוקף כדרכו אסור שהמים נפלטין וחוזרין ונבלעין. ומדאמר אביי סחיפא שרי משום דדייבי אכרעי שמע מינה הדר ביה ממאי דאמר לעיל לא ליחרוך איניש תרתי שיבלי דהכי נמי דייבי מיא ושרקי ונפלי ולא מיבלעי באידך: נתבקעו. מחמת הניפוח שמחמת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ: שורן בחומץ. אם רואה שנופחות שורן בחומץ: וחומץ צומתן. אסטריינ״ב בלע״ז ואינו מניחן להחמיץ: והן מתבקעות מאיליהן. שאינן יכולות לעמוד מפני ריח היין: בדורא דבי בר חשו. בכפר של אותו האיש: נתבקעו ממש. כלומר דאין אסורות אלא נתבקעו ממש ואותן לא מבוקעות ממש היו והתירן: אמר רבה גרסינן: בעל נפש. חסיד[ו]: הכי קאמר אפילו חיטי. שהן קשין משעורין ואין ממהרין להחמיץ בעל נפש לא ילתות אבל דלאו בעל נפש דלא (ב) מחמיר על נפשיה כולי האי: דשרירן. קשים: לאבא(ג). רבה. הכי קרי ליה לשון רבנות: מאן דצאית ליה לאבא יאכל לחם עיפושא. כלומר לא תהא סולתן נקיה: דהא בי רב הונא לתתי. כולה רב נחמן אמר לה: ורבא אמר אסור ללתות. לכולי עלמא: דשיען. שחלקין הן: והדראה. קיבר: של כפרים טהורים. לפי שאין מקפידין על סולתן לעשותן נקיה כל כך ולא לתתי לחיטי דידהו ונמצא שלא הוכשרו וקא קרי להו סולת אלמא אפשר לנקיה בלא לתיתה: בתר דנפק. רבא מבי מדרשא: אמר. רב פפא נצטער בעצמו מדוע לא נזכרתי להשיב לו מהא דאמר ר׳ ירמיה כו׳: ואי לאו. לתיתה דעכשיו בעי שימור שלא יחמיצו שימור למה לי: לאו שימור הוא. אי לא עבד ליה שימור מקמי הכי: דאמר רב הונא גרסינן: בצקות של נכרים. שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו דהוא הוי סימן סידוק וסימן שיאור כדלקמן (מח:): שיאכל כזית מצה באחרונה. דבהא לא נפיק ידי חובת מצה משום דלא הוי לה שימור לשם מצה ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן: באחרונה. (ד) היא מצות אכילתה שעם הפסח היא חובת אכילתה דכתיב קרא (שמות יב) על מצות ומרורים יאכלוהו ופסח נאכל על השובע כדתנן (לקמן דף קיט:) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: בראשונה לא. כלומר באכילה ראשונה שאכל מבצקות של נכרים לא נפיק: הכי גרסינן מאי טעמא דלא עבד לה שימור ולא גרסינן אי נימא. דהא ודאי טעמא משום הכי הוא: מאפייה ואילך. משמע משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור: וממאי דילמא. לעולם שימור דלישה שימור הוא ואע״ג דלא איצטריך שימור מקמי הכי והכא מאי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח שזה דבר המחמצת הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מההיא עידנא דנחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים: ואפילו הכי. דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה: מהפכי כיפי. העמרין וקושרין את העמרים בימות הקציר:

מנקטא

ה״ג ר״ח כל שאילו מניחן על פי אבוב של קלאים והם מתבקעות. פירוש כלי שבעלי קליות עושין בו קליות והוא מנוקב כדאמרינן בפרק ר׳ ישמעאל (מנחות דף סו.) מניחין בתוך אבוב של קלאים כדי [ה]שתגמור האור בכולו והם מתבקעות מכח האור וכן מצא ר״י בספר ישן בשם רבינו תם: תרגומא אקמחים. תימה השתא אמאי תני סלתות ויש לומר דלגלדין קתני: כי מהפכיתו כיפי הפכיתו לשם מצה. וא״ת כיון דסבירא ליה דבעי שימור בשעת היפוך אם כן היכי מוכח דמצוה ללתות דילמא לאו מצוה היא אלא דצריך שימור מתחלתו ועד סופו ויש לומר דעיקר שימור כדי שלא תחמיץ וסבר רבא אי לאו שיש שימור מחמץ בשעה שהוא עדיין דגן כגון לתיתה לא היה מצריך שימור בשעת כי דרי מתחילת הדגון:

לא

מסורת הש״ס

א) [לעיל לה: מנחות נו:], ב) [לקמן מב.], ג) [לקמן מח.], ד) [סנהדרין ה:], ה) לעיל לו., ו) לעיל לו., ז) פ״א ירא שמים החרד על נפשו, ח) נ״ל שתפלנו.

◆

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ציריא סדק כמו טיילא. נ״ב לשון יון: (ב) ד״ה הכי קאמר וכו׳ דלאו בעל נפש לא מחמיר: (ג) ד״ה לאבא וד״ה מאן הד״א: (ד) ד״ה באחרונה מצות כצ״ל ותיבת היא נמחק:

◆

מוסף רש״י

צומתן. לשון מיצור והידוק (חולין נו.). בעל נפש. אדם כשר (חולין ו.) המושל ביצרו ומתרחק מן העבירות (האורה ח״א סי׳ פז). מותר ללתות. לשרות מעט במים ולכותשן במכתשת ולא חיישינן לחימוץ הואיל וכותשן מיד (סנהדרין ה:). ובלבד שיאכל כזית מצה. אחרת, באחרונה. משום דבמצת מצוה בעינן שמור לשם מצוה (קדושין עו:).

◆

רבינו חננאל

והא דאמר אביי לא ליחרוך איניש תרתי שבלי בהדי הדדי, לית הלכתא כותיה. אלא כרבא דאמר מי פירות אין מחמיצין. כן פירוש דשמועה חצבא דאבישונא שהן שיבלי דשערי רטיבתא, אמר אביי כשנותנין זה החצבא בתנור בימות הפסח ופיה למטה, כל זיעה שיוצא מאותן השעורים נשפכין בתנור, ואם לאו לא ישארו אותן המים היוצאין מהן מחמיצין. ולית הלכתא כאביי, וקיימא לן כל מי פירות אין מחמיצין. ת״ר אין לותתין את השעורין בפסח. ואם לתתן, נתבקעו אסורות, לא נתבקעו מותרות. ואמרינן לא נתבקעו ממש, אלא כל שמניחין על פי אבוב של קלאים והן מתבקעות וכן הלכתא. ור׳ יוסי דאמר שורן בחומץ מפני שהחומץ צומתן לית הלכתא כותיה, דהא בהדיא אמר שמואל אין הלכה כר׳ יוסי. והא דעביד שמואל עובדא נתבקעו ממש לא סמכינן עליה. אמר רבה בעל נפש, כלומר המתרחק מריח עבירה ומדקדק הרבה על עצמו. לא ילתות אפילו חטין דשרירין, פירוש שרירין שהן חזקים מן השעורים, ולא אתי לידי חימוץ, הא לא ילתות כל שכן שעורים. אמר רב נחמן מאן דצאית לרבה אוכל פת מעופשת. פירוש כגון פת קיבר שאין בה סלת, [נ״א: בי בלא לתיתה אין יוצא סולת נקיה] ואמר רב נחמן לותת דהא בי רב הונא ובי רבה בר אבוה לתתי, ורבא אמר אסור ללתות. ומותבינן עליה אין לותתין את השעורים בפסח הא חטין שרי

עין משפט נר מצוה

קסז א מיי׳ פ״ה מהל׳ חו״מ הלכה ד טוש״ע א״ח סי׳ תסג סעיף א:

קסח ב ג ד מיי׳ פ״ה מהלכות מצה הל׳ ו ז טוש״ע או״ח סימן תנג סעיף ה:

קסט ה מיי׳ שם הלכה ח ט טוש״ע או״ח סימן תנג סעיף ד:

◆

תורה אור השלם

ו. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: שמות יב יז

◆

לעזי רש״י

אשטריינ״ב

[אישטריינ״ט]. סוגר.

◆

רבינו חננאל (המשך)

כו׳. פי׳ צריא (כגון) הסדק שהוא באמצעה של חטה, אבל השעורים שיש [ו]אין בהן סדק. איכא דאמרי אמר רבא מותר ללתות, דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה, ואי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה, כלומר אם אין שורין את החטים לא תצא מהם סלת נקייה. ומותיב רב פפא מהא דתאני הקמחין והסלתות של גוים של כרכים טמאים ושל כפרים טהורים, ש״מ מדקתני טהורין, מכלל דלא הוכשרו, וקרי להו סלתות, הנה הסלת בלא לתיתה. ודחי רבא האי דקתני של כפרים טהורין אקמחים בלבד ולא אסלתות. והא דאמר רבא אי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה, דחויה היא, דהא משמא דשמואל אמרו חטים של מנחות אין לותתין אותן. וקרי להו התורה סלת, הנה נמצאת סלת בלא לתיתה. הדר אמר רבא מצוה ללתות, דכתיב ושמרתם את המצות, ואין שמור אלא שמור דחטים בלתיתה, אבל שימור דלישה ליתיה שימור מדרב הונא, דאמר הבצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, ואי הוה שמור דלישה שמור היה עושה שימור לבצק של גוי ואינו צריך כזית אחר. ודחינן הני בצקות של גוים משום דלא אתחיל בהו ישראל בשמור, דגוי לאו בר שימור הוא, אבל ישראל דבר שימור הוא אם התחיל מתחלה להשמר אפילו שימור דלישה הוי שימור. אפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר רבא להנהו דהוו מהפכי לגורן, והן העומרין. הפכו לשם מצה, כלומר הזהרו מהכשרת המים והפיכו להו למקום שאין בו הכשרת המים שיהיה שימור מתחילה לשמן לשם מצה.